

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Реформа економіки, перехід її на ринкову основу, виникнення нових суспільних відносин передбачає істотні зміни в системі освіти, спонукає її до формування раціональних моделей професійної освіти на основі соціального, колективного чи індивідуального замовлення на освітні послуги. Безумовно, в сучасних реаліях посиленої уваги потребує професійно-технічна освіта. Проблеми підготовки висококваліфікованого виробника актуальні в усіх регіонах України та інших країнах.

Аналіз системи професійної освіти вказує на посилення впливу галузевих, територіальних і національних особливостей процесу професійної освіти. Багато в чому це зумовлено необхідністю задоволення зростаючих потреб населення в отриманні декількох професій із метою забезпечення професійної мобільності та конкурентоспроможності в майбутній діяльності [4]. У зв'язку з цим проблема регіональних особливостей розвитку професійної освіти особливо актуальна. Основне завдання регіональної системи професійної освіти полягає у створенні високого рівня забезпечення регіонального ринку освітніми послугами. Постановка такого завдання зумовлена необхідністю забезпечення кадрових потреб економіки, підготовки конкурентоздатного фахівця, створення єдиної системи багаторівневої професійної неперервної освіти, задоволення національно-регіональних потреб у сфері освіти в умовах зростання самостійності регіонів, створення для всієї учнівської молоді рівних "стартових" можливостей для продовження освіти на наступних етапах, підвищення якості початкової професійної освіти як основи соціальної захищеності майбутніх робітників і фахівців.

Однією з істотних характеристик цілісної системи неперервної багаторівневої професійної освіти є її регіональність. Ми розглядаємо регіональність як найважливішу соціально-економічну умову підвищення ефективності професійної освіти фахівців. Посилення самостійності регіонів у вирішенні всіх проблем розвитку економіки ще слабо виявляється в адаптивних змінах освітньої системи, спрямованих на задоволення запитів регіону. Замовники кадрів, у тому числі бюджетні установи й організації, не націлені на надання достатньої

допомоги установам професійної освіти в орієнтації підготовки кадрів на запити виробництва.

Розкриваючи поняття регіональності професійної освіти, слід зазначити, що це комплекс територіальних і галузевих норм і вимог до об'єктів професійної освіти [10]. Такими об'єктами в системі професійної освіти є її мета, структура, зміст, обсяг навчального навантаження, професійна спрямованість, рівень підготовки учнів, соціалізація і професіоналізація особистості. Регіональні вимоги до професійної освіти можуть бути представлені в кількісному і якісному вираженні. Кількісно вони фіксують потребу в кадрах усєї економічної сфери регіону. Якісна характеристика містить кваліфікаційні вимоги до профілю і рівня підготовки кадрів. Визначення цієї потреби і реальних шляхів її задоволення шляхом організації оптимальної системи професійної освіти дозволяє обґрунтовано визначити структуру кадрів, необхідних для розвитку регіону, а також зміст їхньої підготовки.

Регіональність освіти визначає той мінімум, що, як показало наше дослідження, відкриває можливість для руху до нових освітніх ступенів; забезпечує такий рівень утворення, що потім можна підвищити або в стаціонарній системі підготовки кадрів, або шляхом самоосвіти; створює умови для забезпечення єдиної навчальної, навчально-виробничої, науково-методичної, виховної, культурологічної і комерційної діяльності; підвищує якість освіти, можливість розширення професійного профілю.

Для визначення регіональних завдань професійної освіти необхідно виконати ряд умов: вивчити потреби ринку праці та ринку освітніх послуг, здійснити аналіз попиту на фахівців різних професій і рівнів кваліфікації на ринку праці; виділити провідні галузі виробництва і перспективи їх соціально-економічного розвитку; дослідити безробіття, попит на працевлаштування і зайнятість населення; спланувати розвиток регіональної системи професійної освіти.

В умовах переходу до ринкового господарювання до регіональної системи входять елементи економічної, соціальної, екологічної, науково-технічної, етнічної, національної, культурної сфер життєдіяльності людини. Незважаючи на складну економічну ситуацію в системі освіти, у регіоні в останні роки окреслилася тенденція деяких позитивних перетворень. Активно проводиться реформування мережі професійно-технічної освіти, оновлюються напрями підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці, зокрема у сфері туризму.

Розпочався процес реконструкції освітньої системи, виникнення варіативності освіти, диференціації керування, розвитку педагогічної тво-

рчості й інноваційних процесів. Мережа професійно-технічних училищ Автономної Республіки Крим постійно змінюється. Наприклад, у 1996 р. кількість закладів професійно-технічної освіти скоротилася на 14,2% без зменшення контингенту учнів, який становить 17789 осіб (табл. 1), і педагогічних працівників. Посилено увагу з боку Міністерства освіти Автономної Республіки Крим до створення навчальних закладів нового типу. За минулі десять років статус вищих професійних училищ одержали чотири професійно-технічні училища [3].

Формування у нашій державі ринку праці зумовило ще одну функцію профтехосвіти - це підготовка, підвищення кваліфікації та перенавчання незайнятого населення. Основні показники діяльності професійно-технічних навчальних закладів Автономної Республіки Крим за даними Головного Управління статистики АРК [7] представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності професійно-технічних навчальних закладів Автономної Республіки Крим

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Кількість установ, усього	35	30	30	30	30	30
Чисельність учнів, слухачів на кінець року	18099	17946	17396	17588	18059	17789
Прийнято учнів за рік	10301	10314	9034	9850	10320	10614
Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників	9110	9301	8337	8473	8681	9719
Чисельність учнів, слухачів у розрахунку на 1000 населення	8	8	8	8	9	8*

* при розрахунку використана чисельність середньорічного наявного населення станом на 01.01.2003 р.

Соціально-економічний, культурологічний, науково-технічний розвиток суспільства, техніко-технологічні зміни на виробництві ведуть до визначених змін у професійно-кваліфікаційній структурі, характері та змісті праці робітників, що визначають базисну вихідну детермінацію до вдосконалення якості підготовки фахівців системи професійної освіти. Дані зміни висунули проблему конкурентоспроможності на всіх рівнях освітньої політики на перше місце. Взаємозв'язок соціально-економічної спільноти і її вплив на професійну освіту здійснюється через реалізацію таких функцій: економічної, соціальної, професійної, культурологічної, прогностичної, управлінської тощо.

Формування конкурентоспроможного фахівця в процесі професійної підготовки відбувається на основі концептуальних положень непер-

рвної багаторівневої освіти, що визначають мету, рушійні сили і принципи життєдіяльності навчального закладу в системі ринкових відносин. Таким чином, ефективність регіональної системи неперервної професійної освіти можлива за таких умов: організація діяльності системи базується на науково обґрунтованих принципах побудови і функціонування з урахуванням особливостей динамічного розвитку галузей регіону; зміст професійної підготовки як один із факторів, що систематизують, відбирається і структурується за допомогою експертного аналізу зацікавлених представників усіх структурних підрозділів системи; структурні зміни у середині системи і профільність навчальних закладів міняються відповідно до зміни техніко-технологічних пріоритетів і перспектив розвитку економіки регіону; підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації і розподіл фахівців організований з урахуванням реальних потреб регіону в робочих кадрах за встановленою системою перепідготовки і підвищення кваліфікації з урахуванням здібностей та інтересів самої особистості; науково-технічне управління діяльністю системи відбувається в тісному взаємозв'язку підприємств і навчальних закладів.

1. *Найн А. Я.* Инновации в образовании. – Челябинск, 1995. – 288 с.
2. *Найн А. Я.* Опыт инновационной деятельности в системе профессионального образования // Педагогика. – 1994. – №3. – С. 25 – 28.
3. Профессионально-технические учебные заведения Автономной Республики Крым: Статистический сборник. – Симферополь: Главное Управление статистики АРК, 2002. – 22 с.
4. Професійна освіта: Словник / За ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 153 с.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2004

М. Пальчук

Тенденции развития профессионального образования: региональные аспекты

Рассматривается развитие региональной системы профессионального образования и показано влияние отраслевых территориальных и национальных особенностей процесса профессионального образования.

М. Palchuk

Development Tendencies of Vocational Training: Regional Aspects

The development of the vocational training regional system is considered; the influence of branch, territorial and national features of vocational training process is shown.